

РЕЦЕНЗИЯ

**на дисертацията на Десислава Иванова на тема
„Обучение в компетентности за справяне с проблема съзависимост”**

Рецензент: проф. Румен Стаматов

Представената дисертация представлява актуално по съдържание и модерно по форма и модел на осъществяване психологическо изследване, в което многостранно и задълбочено е разгледан интересен психологически феномен, използвани са релевантни изследователски инструменти, обучителна програма, която е апробирана в мащабно емпирично изследване, позволяващо да се провери както нейната ефективност, така и да се съберат интересни емпирични данни, хвърлящи светлина върху изучавания феномен – съзависимост.

Предварително бих искал да отбележа, че рецензираната дисертация съдържа всичко необходимо, за да се докаже изследователската и професионално-психологическата компетентност на докторанта. И в същото време вече присъства изследователски труд, който обогатява българската изследователска практика с оригинално теоретико-емпирично проучване на слабо изследван у нас, но много актуален психологически проблем.

В рамките на дисертационното изследване са постигнати няколко напълно безспорни по мащаб и качество продукти, сред които се открояват:

-високо информативен преглед на различни възгледи за феноменологията и същността на зависимостта и съзависимостта, което е надеждна основа за синтезиране на цялостна концепция за този интересен и значим и комплексен феномен;

-използвани са много надеждни (поне откъм психометрични характеристики) инструменти за измерване на равнищата на съзависимост, тревожност, депресия и стратегии за справяне;

-създадена е оригинална обучителна програма за справяне със съзависимостта, чрез синтезиране на чуждия и собствения опит;

- проведено е много мащабно и надеждно емпирично изследване върху равнището на съзависимост преди и след проведеното обучение, което открива възможност да се оцени не само ефективността на обучителната програма, но и да се проследат ефектите от обучението върху емоционалната и поведенческата сфера на съзависимите;

- направени са интересни паралели и са установени зависимости между съзависимостта и редица фактори като тревожност, депресия, стилове на справяне, което обогатява разбиранията върху възможностите на обучителните интервенции при преодоляване на съзависимостта;

-специално бих искал да наблегна на обучителната програма, на нейната иновативност и значимост при терапиите и интервенциите свързани със зависимостите.

Тези моменти дават основание работата да се оцени изключително високо. Бих искал да наблегна още върху няколко момента – представен е задълбочен теоретичен анализ на зависимостите и съзависимостите, обхващащ връзките между зависимост, съзависимост и отраженията върху емоционалната, мотивационно-смисловата, когнитивната и личностна сфера; използвани са български версии на съвсем адекватни на замисъла на изследването инструменти, което оформя една добра традиция и практика, емпиричното изследване отива отвъд констатиращите изследвания и включва изследване, което е с формиращ характер – нещо което не се забелязва в повечето изследвания и което е с безспорна ценност.

Бих искал проследявайки структурата на дисертационното изследване и да наблегна върху отделни моменти, които биха задълбочили изследването в тази област.

Дисертационният труд – с общ обем от 180 стр., списък на литературата с 124 заглавия (80 на кирилица и 44 на латиница) и приложения е структуриран в три глави. Първата глава представя теоретичен анализ на феномена зависимост и съзависимост. Анализът е построен върху основата на различните подходи и очертава паралели между функционални и дисфункционални семейства и представя феноменология на съзависимостта.

Също така теоретичния анализ представя и преглед на още три конструкта – тревожност, депресия, стресова симптоматика и стратегии за справяне.

Анализите на конструктите е коректен и отразява основните разбирания в психологическата литература. Това, което събужда известно възражение е неяснотата на основанията за избора на конструктите, които са обект на оценяване /например защо са привлечени тревожността, депресията и копинг стратегиите при анализа на съзависимостта, а не са привлечени други конструкти – например афективност, самооценка, саморегулация/.

Едно такова прицизиране на основанията чрез по-задълбочен анализ би очертало възможност за още по-силно демонстриране на ефективността на обучението във втория експеримент и за разширяване на разбирането за съзависимостта и на процесите, които са свързани с този феномен.

Бих искал да подчертая, че тази ограниченост не повлиява на цялостния замисъл на изследването, в който са очертани много от съществените характеристики на съзависимостта – когнитивни, афективни, мотивационни и поведенчески. Също така не повлиява и на избора на инструмент за оценяване на съзависимостта /теста на Бари Уейнхолд и Джаней Уейнхолд/.

Втората глава, представя дизайна на изследването – задачи, хипотези инструменти и организация на изследването. И отново бих искал да поставя въпроса, какво е основането за подбора на тези инструменти?

Независимо от това, какво е подтикнало към избора на тези инструменти, анализите на данните от изследването в двете серии е изключително задълбочено и статистически коректно. Искам отново да наблегна на този фрагмент от изследването, който разкрива самата обучителна програма и ефектите от обучението, което показва конкретно какви трансформации настъпват – особено измененията в копинг стратегиите. Искам да отбележа също, че съпоставителното изследване на измененията преди и след обучението е задълбочено и разширява разбирането за самия феномен съзависимост, както и на потенциалните изменения които настъпват в следствие на обучителните интервенции.

Считам също, че ефективността на предлаганата обучителна програма би могла да бъде разкрита много по-пълно, ако са привлечени много повече конструкти, отразяващи персонални и мотивационни измерения. Това би подпомогнало също и разбирането на връзката между преодоляването на съзависимостта и преодоляването на зависимостта.

Приносите, посочени в докторското изследване са сериозни и основателни; основното съдържание на дисертацията е публикувано в серия статии и доклади в сериозни издания (списания и сборници) и по този начин идеите в нея са надеждно апробирани пред психологическата общност в нашата страна. Дисертацията е представена пълно и точно в автореферата.

В заключение отново ще подчертая, че рецензияният дисертационен труд е изключително задълбочен изследователски продукт, в който теоретично и емпирично, като са използвани различни методи и инструменти, е разработен актуален теоретико-приложен проблем. Цялостното дисертационно изследване доказва изследователския потенциал на докторантката. Поради това убедено предлагам на членовете на уважаемото Научно жури да гласуват да бъде присъдена

на докторантката Десислава Иванова образователно-научната степен „Доктор” в професионално направление „Психология”.

19. 05. 2013 г.

Рецензент:

Гр. Пловдив

/проф. Румен Стаматов/